

Književnost.

Slovenska.

Knjige „Slovenske Matice“.

Bleiweisov Zbornik. Uredil dr. Josip Tominšek, str. I—LVI, 1—273.

Najvažnejša izmed knjig, ki jih je letos izdala „Matica“, je „Bleiweisov Zbornik“, ki obsega sledeče članke: Dr. Jos. Tominšek: „Dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški“. Prispevki k životopisu. — Dr. Janko Lokar: „Bleiweis in Novičarji v borbi za slovenski jezik in domače slovstvo“, str. 1—140. — Dr. Dragotin Lončar: „Dr. Janez Bleiweis in njegova doba“, str. 141—244. — Dr. Ivan Prijatelj: „Bleiweis in drugi pred policijo“, str. 245—259. — Ivan Grafenauer: „Opazke k Levstikovemu življenju“, str. 260 do 277. — Dr. Fran Ilešič: „O slovensko-hrvatski zajednici l. 1848/49“, str. 278—320. — Dr. Demeter vitez Bleiweis-Trsteniški: „Dr. Janez Bleiweis kot zdravnik in živinozdravnik“, str. 320—327.

Profesor dr. Jos. Tominšek nam je pojasnil marsikatero posameznost iz Bleiweisovega življenja, preden je pričel urejevati „Novice“. On je prišel v Ljubljano že l. 1841., a ne šele l. 1843., kakor se je doslej menilo splošno in kakor piše še dr. Lončar v svojem članku v istem „Zborniku“. Bleiweisov značaj nam je opisan plastično, marsikatero podrobnosti pri njegovem poznejšem življenju in delovanju nam postanejo razumljive šele v luči tega članka. Kako grozno je bila takrat zapuščenost slovenščina in kako globoko se je vrezala nemščina v naše javno in zasebno življenje! Sedaj razumemo, da goreči narodnjak Stanko Vraz ni mogel dobiti na Kranjskem tal za svoje delovanje, razumemo pa tudi, da je samo s tako opreznim, počasnim postopanjem, kakor je bilo Bleiweisovo, bilo mogoče priti do večjih in trajnih uspehov.

Čudno, da pisatelj tako važen životopis, kakor je Marnov v XX. letniku „Jezičnika“, omenja samo pozneje nekje v kratki notici pod črto. Dr. Janko Lokar nam je opisal Bleiweisove zasluge za slovenski jezik in slovensko slovstvo. Članku bi bilo želeti nekoliko več zunanje preglednosti. Tudi je predmet preobširen, da bi se dal izčrpljivo obdelati, bodisi tudi v obširnem članku. Marsikaj, kar je sedaj za nas neoporekljivo in neoporečeno dejstvo, nad katerim nikomur ne pride na um razmišljati, je bilo takrat silno pereče vprašanje. Pomislite: Bleiweis, človek, ki je obiskoval na Kranjskem samo nemške šole, ki je živel potem 17 let na nemškem Dunaju, s katerim so celo starši in bratje dopisovali vedno le v nemškem jeziku, je postal po povratku v domovino urednik prvega slovenskega lista (ako ne štejemo Vodnikovih „Novic“) ter je moral zavzeti stališče v najbolj fundamentalnih jezikovnih vprašanjih, on, po poklicu živinozdravnik, je moral ustvariti predpogoje za slovensko slovstvo ter ga gojiti v njegovi najrahlješi dobi. Treba je bilo zavzeti stališče o skupnem slovenskem jeziku in o razmerju slovenščine do drugih slovanskih jezikov. Stanka Vraza niso marali kranjski „Čebeličarji“ medse, češ da je

njegovo štajersko narečje na Kranjskem nerazumljivo. To dejstvo osvetljuje z žarko lučjo takratni slovenski položaj. Slovenski narod je razpadel v atome in treba je bilo šele iznajti sistem, po katerem bi se ti atomi zedinili in skristalizirali. Katero slovensko narečje naj služi v podlago? Katere oblike iz drugih narečij naj bi bile opravičene, da se prevzamejo v slovenski književni jezik? Še poprej je bilo pa treba rešiti vprašanje abecede. Bohoričica se je še držala, toda je bila nerodna in jo je bilo treba reformirati, metelčica je še imela svojih pristašev, Kopitar je vedno obetal neko svojo posebno iznajdbo, Ilirci na Hrvaškem, ki so pa imeli že navdušenih pristašev tudi zlasti na Štajerskem, so se že ponašali z gajico, ki je trkala na vrata tudi že na Slovenskem. Kmalu so se pričeli oglašati glasovi celo za cirilico. Na Kranjskem so bili pa duhovi razburjeni in utrujeni od abecedarske vojske. Treba je bilo opreznosti in premissljenosti. Lepa zasluga Bleiweisova je, da nam je na tako miren način vpeljal gajico. S tem si je pridobil veliko zaslug za književno zblizanje Slovencev s Hrvati.

Poleg tega ga skoraj ni slovniškega vprašanja, katerega bi se ne dotaknile že „Bleiweisove Novice“. Pravda za izgovarjevo „l“-a v gotovih slučajih se je sprožila že tedaj in bili so celo glasovi, ki so zahtevali, naj bi se v dotičnih slučajih tudi pisalo „v“ namesto „l“. Tudi zanimiva in za naš jezik zelo važna pravda o dovršnih in nedovršnih glagolih se je obravnavala že v „Novicah“.

Važno in zanimivo je tudi stališče, ki ga je zavzemal Bleiweis napram porajajočemu se slovenskemu slovstvu. Kot praktičen človek je tudi na to predvsem gledal s praktične strani. V vabilu na naročbo obetajo „Novice“, da bodo prinašale tudi pesmice, toda vedno le take, ki bodo obenem tudi poučne za vsakdanje življenje. Res so prinesle n. pr. pesem o krompirjevi gnilobi in o ženskih krenolinah ter pesem svinjskih pastirjev, ki ženejo čredo na žir. Vmes so prinašale pa tudi Prešernove pesmi in nekatere druge res pesniške vsebine. Bleiweis je bil praktičen in za takratne razmere izvrsten urednik, ki je tudi v slovstvenih rečeh povedal marsikatero dobro sodbo. Njegove misli so sicer preproste, toda zdrave. Seveda moramo ločiti Bleiweisa iz časov narodnega preporeka od Bleiweisa v poznejši, ustavni dobi, ko se je že preživel in okostenel v svojih sodbah.

Dr. Dragotin Lončar nam je opisal politiško stran Bleiweisovega delovanja. Tu pride v poštev zlasti vihar na doba avstrijske revolucije. V nekaterih sodbah se mi zdi presplošen. Tako n. pr. hoče vse narodne in ustavne boje izpeljati iz francoske revolucije, kakor iz svojega prvotnega vira. Francoska revolucija je bila pač tudi samo lokalni pojav vsesvetovnega gibanja, ki je izbruhnila na Francoskem, ker je bilo tam preveč nakopičenega zla in je francoski narod najbolj živahen in sprejemljiv za nove ideje. Gibanje pa, ki v novih časih prešinja Evropo, bi se razvilo tudi, ako bi Francije ne bilo na svetu. Tudi napram duhovščini ali katoliški Cerkvi je včasih pisateljeva sodba nekoliko

NOVI BELGIJSKI KRALJ ALBERT PRI SLOVESNEM VHODU V BRUSELJ

nejasna ali trdo stilizirana. Članek samnasebi je pa lep in preglednejši od poprejšnjega.

Dr. Ivan Prijatelj je našel v arhivu ministrstva notranjih zadev nekaj aktov, ki se nanašajo na Bleiweisa in na takratne slovenske razmere. Članek je jako zanimiv in najboljša apologija Bleiweisa in njegovega kroga proti očitjanju, da so bili premalo slovanski in so premalo delali za zблиžanje z Jugoslavani. Nekoliko preveč je vpletel pisatelj v pojasnilo digresij, ki čitatelja motijo in pozornost odvrtačo.

Profesor Grafenauer je priobčil nekaj podrobnosti iz Levstikovega življenja, ki svedočijo o pisateljevi veliki marljivosti in natančnosti. Strokovnjaki mu bodo zanje hvaležni, narod pa more od njega pričakovati še temeljitih študij iz slovenske slovstvene zgodovine.

Profesor dr. Ilešič opisuje politične odnose slovensko-hrvaške l. 1848. in 1849. Za širše občinstvo je ta razprava med vsemi v zborniku najbolj zanimiva. Hrvaško vprašanje je v Avstriji na dnevnem redu in se ne bo dalo več odstraniti. K temu vprašanju morajo pa tudi Slovenci zavzeti svoje stališče. Ako se bo rešilo brez nas, se bo rešilo proti nam. Zdi se pa, da se ne samo ne bo rešilo brez nas, ampak da bomo mi imeli celo veliko in važno vlogo pri njegovi rešitvi. Politiki naj delajo svoje, učenjaki pa in pisatelji morajo po svoje sodelovati in pripravljati podlago. Tu imamo še veliko in neobdelano polje. Profesor dr. Ilešič je z zgoraj navedeno razpravo zoral na njem nekaj brazd. Naj bi našel posnemovalcev.

Kot primeren zaključek „Zbornika“ sledi razprava o Bleiweisu kot zdravniku in živinozdravniku. Videli smo ga, kakšen je bil v svoji mladosti in v poznej-

šem življenju, kako je živel doma in nastopal v javnosti, kako je deloval na slovstvenem in političnem polju. Primerno je torej, da ga nazadnje vidimo tudi, kakšen je bil v svojem poklicu. *Dr. L. L.*

Stanko Vraz. Študija. Spisal dr. Drechsler Branko. Hrvatska knjižnica, knjiga četrta. Izdali „Matica Hrvatska i Slovenska.“

Bila je srečna misel, da sta posestrimi „Matica Hrvatska in Slovenska“ izdali skupaj knjigo o našem rojaku Stanku Vrazu. Bil je po rodu Slovenec, po prepričanju Hrvat, pripada torej obema narodoma enakomerno. Stanko Vraz se je opisaval med Slovenci že velikokrat. Tu hočem našteti nekaj slovenskih spisov o Stanku Vrazu: „Jezičnik“ XXIV. str. 45; „Slovenska Bčela“ II. str. 187; „Zlati klasi“ 127; „Kres“ III. 518 itd.; Davorin Trstenjak: „Stanko Vraz“ v „Bleiweisovem koledarčku“ I. 1855.; „Kres“ IV. 522 itd.; „Kres“ V. 471, 519; „Dom in Svet“ XX. 526, XXI. 350; „Zora Pajkova“ VI. 269; Glaser II. 89, 131, 185; „50 letnica smrti“ „Zvon“ XXI. 436; „Nekaj drobtinic o Stanku Vrazu“ „Kres“ III. 39; „O Stanku Vrazu“ „Zora“ V. 149; „Vrazovi predniki — Korošci“ „Zvon“ XV. 190; „Pisma Stanka Vraza Jožetu Roštlapinu“ „Zvon“ VII. 217; „Ime Vraz“ „Kres“ IV. 155; Dodatek k sostavku „Ime Vraz“ 223; „Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilirec?“ „Zvon“ VII. 147; „Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni“ „Zvon“ IX. 379; „Vrazovo pismo Hrobatu“ „Kres“ III. 427; „Jarnikova pisma“ Letopis Mat. Slov. 1877, str. 149; „Črtice o Vrazu“ „Slov. Nar.“ XI. št. 263; „Vraz pooblaščenec za srbsko skupščino“ Zbornik IX. 28, 34; „Pesem na Stanka Vraza“ Slov. knjiž. II.; „Pred Stanka Vraza